

DIVERSÀRIUM

Jordi Jové Viñes

Seròs, anys vint, vist per Lucien Roisin. Un petit viatge a través d'una col·lecció de postals

Penjades a l'Ajuntament, en algun bar o casa particular i en alguna publicació local hem vist un conjunt de vistes antigues del poble de Seròs. Aquestes singulars imatges de color sèpia rovellat provenen d'una col·lecció de postals editades cap a mitjan anys vint per un prestigiós fotògraf i editor francès instal·lat a Barcelona, Lucien Roisin Besnard. Encarregades per Josep Remolà Sabaté, de cal Caballo, hom les podia comprar a la seva cèntrica botiga, una merceria situada al carrer del Metge, nom que rep una part de la via principal i carretera comarcal que travessa el poble.¹

Cap a finals del segle XIX i primeries del XX, l'aparició de les targetes postals va desencadenar un autèntic entusiasme. Lligades a l'incipient turisme de les classes benestants i a la possibilitat de reproduir fotografies en tirades econòmiques (fototípia), van endegar una veritable revolució que va posar en circulació milers de milers d'imatges fotogràfiques de tots els indrets del món (monuments, ruïnes, paisatges, gent, innovacions tecnològiques...). No hem d'oblidar que la producció i el consum d'imatges no tenia ni de bon tros res a veure amb la d'avui dia, tant per la facilitat de la seva producció com per la seva abundant afluència (televisió, Internet, mòbil, llibres, revistes, propaganda...). En aquella època, la fotografia havia assolit abastament la maduresa com a dispositiu indispensable de captura i representació de la realitat —era fidedigne, ràpid i relativament econòmic—, però els mecanismes de reproducció encara estaven a les beceroles, començaven llavors, tot just, la seva progressió imparabile.

Tothom, tant els que tenien possibilitats com els més humils, i sobretot a les grans capitals, col·leccionava postals amb fruïció i delit. Era una manera de viatjar, de conèixer món i ensenyar què es coneixia. Hi havia gent que es cartejava fins a aconseguir una àmplia i variada mostra del país i també de l'estranger. Ho constato en unes quantes postals comprades en mercats de vell, on puc llegir les demandes fetes des de Bar-

celona de determinades poblacions o indrets de França. Encara avui hi ha gent que té el bon costum d'enviar postals o comprar-ne quan va de viatge o vacances.

Era evident, doncs, que amb tanta demanda algú pensés a fer-ne negoci, com és el cas del nostre fotògraf Lucien Roisin, o Àngel Toldrà Viazó i Josep Thomas a Barcelona o Sol i Benet a Lleida, per donar altres noms força coneguts. Tots ells, en l'època que va de la Primera a la Segona Guerra Mundial, anomenada després com època daurada de la postal, van arribar a produir un catàleg ingent d'imatges d'arreu. No hi havia, per dir-ho de manera rotunda, poble, monument, paisatge o lloc interessant que no tingués la seva representació fotogràfica en forma de postal.

Tot això passava, evidentment, primer a les grans ciutats i principals indrets turístics i monumentals, i després a poc a poc es va anar estenent a les poblacions mitjanes i petites. Era, de fet, com fer un gran inventari del món. En funció de la demanda o expectatives es feien col·leccions noves o es reeditaven les existents. Cal remarcar novament el paper fonamental de la fotografia no únicament com ja hem dit abans com a mecanisme de captació ràpida, econòmica i eficaç de la realitat, sinó també, i això crec que no té precedents, com a nou model vertebrador dels discursos referits a la realitat, fins al punt que sovint pensem que el món s'autorepresenta tot sol, reflectit en l'omnipresent *mirall amb memòria* sense mediació de cap tipus. Fotografia i veritat són la mateixa cosa. El gran filòsof Walter Benjamin, en un dels seus escrits més coneguts (1935), serà premonitori. La fotografia —dirà—, amb la seva facilitat per a la reproducció pràcticament il·limitada tot conservant les característiques originals, esdevindrà al segle XX el mitjà de representació revolucionari per excel·lència. Arriba a tothom i renova totalment la nostra relació amb la realitat. Com més anys passa, més raó té.

Tornant a les postals, no deixa de ser sorprenent, almenys a mi m'ho sembla, que en una població com Seròs, tot i que en aquella època superava els dos mil habitants (més que ara) i que anava incorporant totes les innovacions avui tan indis-

Foto de capçalera: Seròs. Vista general. Circulada setembre de 1933. Col·lecció Víctor Bernet. L. Roisin, fot. Barcelona.

Seròs. Plaça Major. L. Roisin, fot. Barcelona.

pensables —llum, aigua, cinema, auto de línia...—, algú tingué la genial idea i la capacitat per encarregar aquest projecte. Em fascina pensar com era la vida en aquells anys enmig d'aquell entorn tan rural. De petit, el meu padrí patern, que va nèixer a finals del segle XIX, em contava el seu viatge de bodes a Barcelona, sobretot l'ambient mundà del *Paralelo*. Però eren fets excepcionals i la vida ordinària era rutinària i, per sempre més, lligada a la terra. A casa eren poquíssimes les fotos dels meus avis en aquella època, per fer-les calia anar a Lleida. El nostre decidit empresari, segur que com a botiguer era un home més viatjat i més permeable a la irradiació de les activitats i novetats vingudes de la capital. Sort en vam tenir.

La col·lecció que ens ocupa estava formada per deu vistes significatives de la vila. Estava numerada, com podeu veure, de l'1 al 10, en castellà i amb tinta vermella, primer el nom de *SERÒS* en majúscules, després el nom del lloc i a sota, més petit, el nom de l'editor: *L. Roisin. Fot. Barcelona*. Pel que he pogut comprovar, es podia comprar com a llibret o individualment. Algú m'havia comentat que també l'havia vist en forma d'acordió. La tria dels llocs segurament va ser decidida pel nostre veí empresari i entenc que els emplaçaments concrets de la càmera devien ser decisió del fotògraf. En qualsevol cas, van haver de col·laborar-hi i és més que probable que

anessin plegats fins a acabar el reportatge. Les vistes o llocs triats eren els següents:

1. *Vista general*. Panoràmica feta des d'una considerable alçada a mig camí del cementiri, que és dalt de tot de la serra que domina la vall cap al sud-oest. Es veu ben dibuixat el perfil més amable del poble amb el Segre al fons i encara més lluny, dominant sobre les planes del secà, la silueta del Montmaneu.

2. *Sindicato Agrícola*. Més conegut com Casino Familiar, d'estil modernista i amb finestres amb un deix àrab, constava de cinema, sala de ball, bar i terrassa, a la part de baix hi venien adobs. Va ser inaugurat el 1922. Era un edifici singular, va ser una pena la seva demolició als anys 80.

3. *Iglesia parroquial*. D'estil neoclàssic. La fotografia està feta des de dalt del terrat de les cases del davant. S'hi aprecia molt bé la plaça que la precedeix, amb unes nenes estratègicament posades al bell mig. Per la correcció en les fugues del campanar, es pot deduir que la foto va estar feta amb càmera tècnica. És l'única de la sèrie que està editada en vertical.

5. *Plaza del Maestro Viladegut*. On es localitzen els edificis més nobles de la vila, a la dreta es pot apreciar el palau dels marquesos de Medinaceli, actualment en estat preocupant. La

Revers de la primera postal circulada, setembre de 1927. Col·lecció Víctor Bernet.

fisonomia de la plaça ha variat molt poc, el nom se li va posar el 1918 en memòria del mestre Gaspar Viladegut.

8. *Convento de Vingaña*. Vista del convent trinitari d'Avinganya, es troba camí de la Granja d'Escarp, exclaustrat l'any 1835 amb la llei de desamortització, actualment està restaurat i el seu espai dona cabuda a diversos actes culturals.

9. *Barca en el Segre*. Magnífica foto de la barca que quedaria arraconada l'any 1932 quan Francesc Macià va venir a inaugurar el pont i la carretera que mena a Maials.

10. *Rápido del Canal*. Salt del canal d'Aragó i Catalunya, acabat a primers de segle, autèntica obra transformadora que va començar a estendre el cultiu fruiter ara tan conegut a la zona.

La 4. *Calle medico*. *Salida del auto*; la 6. *Portal*; i la 7. *Plaza Mayor*, les comentaré més endavant.

Com hem dit al principi, les postals van ser editades per Lucian Roisin Besnard (1884-1934), fotògraf i editor vingut de París, instal·lat finalment en un ampli local de la Rambla barcelonina, prop de Colom. Coneguda com La Casa de la Postal, oferia a la seva gran botiga un catàleg immens de postals, amb més de 40.000 imatges d'arreu d'Espanya —el local

encara existeix, ara destinat a l'estès negoci de les rambles actuals, venda de samarretes de futbol i dubtosos *souvenirs*. Tenia retolat a dalt *Postales Roisin Vues de Barcelone et d'Espagne* i era un local —com demostren fotografies de l'època— visitat per moltíssima gent del país i també de l'estranger. A Roisin li devem, entre moltes altres, les extraordinàries panoràmiques de Barcelona de principis de segle. El seu impressionant llegat va estar a punt de desaparèixer cap als anys 60. La botiga, llavors regentada pels nebots, no va aguantar els canvis dels temps. Els arxius van ser malvenuts a un drapaire, però finalment una coneguda editorial els va recuperar. Actualment, estan custodiats a l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya, on poden ser consultats i estudiats.

Pel que fa a les nostres postals, vaig poder comprovar personalment que no hi ha cap negatiu ni cap positiu que correspongui a la col·lecció, tampoc cap altra entrada d'informació relacionada. Podria ser que s'haguessin perdut, però també podria ser que ell mateix no viatgés al poble (potser la distància feia el desplaçament poc rendible) i que encarregués les fotos a algun fotògraf professional de Lleida i que després ell en gestionés l'edició. Les postals s'obtenien amb la tècnica de la fototípia, que consistia a entintar un positiu sobre vidre, obtingut per contacte amb el negatiu, també de vidre, impressionat a la presa i després revelat. El format era sempre el mateix en

Seròs. Carrer del Metge. Sortida del auto. L. Roisin, fot. Barcelona.

tot el procés, 10 x 15 cm. El resultat donava una bona qualitat i els tiratges eren considerables, d'uns 1.000 exemplars.

Atesa la temàtica i la manera d'abordar les vistes que acabarien després en postals, aquests fotògrafs i editors van heretar una passió documental i un cert gust romàntic. Van ser influïts directament pels primers fotògrafs que van viatjar per tota la Península, com el francès Jean Laurent o el gal·lès Charles Clifford, fotògraf oficial de la reina Isabel II, a qui devem una de les primeres imatges de la ciutat de Lleida quan la va acompanyar per inaugurar el ferrocarril l'any 1860. Aquesta visió un pèl romàntica, però alhora científica i tècnica, els porta a interessar-se tant pel tipisme de la gent que viu a províncies com pels llocs emblemàtics o amb passat (monuments o ruïnes), però també a recollir tot allò que comportava progrés, com totes les innovacions tecnològiques (ponts, canals, viaductes, edificis nous, el ferrocarril...). Predominen, doncs, les vistes panoràmiques, paisatgístiques, amb enquadraments horitzontals per localitzar, explicar i orientar el territori. Després, els plans es van tancant amb inclusió moltes vegades d'una o diverses figures per donar l'escala, per concloure amb alguns plans curts per tal d'informar d'aquell detall o d'un altre. Quan es tractava d'una població, es mirava de fer alguna presa on es pogués veure un grup de població més o menys extens, sense trencar la normalitat del dia a dia.

Les fotos de Seròs van ser fetes als anys vint. L'any concret no el sabem, però podem afirmar que va ser després del 1922, perquè en una d'aquestes apareix l'esmentat Casino Familiar, que es va construir aquell any, això és, bastant abans del setembre de 1927, que és la data de la primera postal circulada que hem trobat. Comptant que van ser fetes i editades en plena dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), com que l'any 1924 es va prohibir l'ús de la llengua i les banderes catalanes i les postals estan retolades en castellà, ens podem aventurar a dir que es van realitzar l'any 1925, 1926 o, fins i tot, el mateix 1927. Pels arbres, per la roba i per com gaudeixen dels raigs de sol, podem interpretar que les fotos van ser fetes al començament de la primavera. Posem que podria ser cap al març de 1926.

Parlem ara de la postal 3, la del carrer del Metge, que és carrer Avinganya en la seva continuació i és també la carretera comarcal que travessa el poble venint d'Aitona fins a l'encreuament de la Granja, Maials, Massalcoreig i Fraga. Apareix potser el primer cotxe de línia regular que va començar a funcionar. Duu la matrícula L-148-E —potser 149, es llegeix poc. Què tenim? Un dia normal, de cada dia, la gent s'espera per agafar l'auto i anar a Lleida. L'escena no sembla excessivament preparada. És d'hora i el fotògraf matiner treballa, planta el trípod al costat dret per agafar bé l'auto, la gent i el carrer. La gent comença a sortir al balcó ("Xica! Què passa?")

6 - SEROS. - Portal
L. Roisin, fot. Barcelona

Seròs. Portal. L. Roisin, fot. Barcelona.

i a les portes de casa per veure l'enrenou, potser l'auto farà tard... El Josep de cal Caballo els explica que faran una foto. El fotògraf segueix treballant, hi ha poca llum. El carrer en aquesta hora està totalment a l'ombra. "A veure, veniu, poseu-vos com si anéssiu a pujar al cotxe, així, sí... tu aquí... i no mireu, sobretot com si jo no hi fos...". El fotògraf calcula el temps d'exposició i li surt llarg... "Sobretot no us bellugueu gaire que sortireu moguts...". "D'acord", diuen tots. Però els nens no paren de mirar a la càmera. N'hi ha un que no pot més de curiositat i s'atansa al fotògraf. "Com te dius?... D'acord no et moguis d'aquí, molt bé, així... esteu tots preparats? Va!" Potser en va fer més d'una, però és aquesta la que tenim, aquesta valuosa llesca de temps. Molts han estat capaços de no mirar, d'altres no, com els nens (fantàstica relació mirada-interès).

Altres dades interessants: al costat de les portes obertes de la Fonda Administración hi ha una escala repenjada a la paret, i més endavant una galleda d'aigua... Què hi fa aquella escala tan de matí? N'hi ha que encara diuen que el surrealisme va nàixer a París. La botiga de cal Caballo, on vivia la família de Josep, i on es podrien comprar aviat les postals, estava una mica més amunt, just darrere del fotògraf. Cap al fons del carrer, quan s'acaben les cases blanques, hi ha una casa amb balcó que fa cantonada. Els balcons següents són els de la casa dels meus avis i dels meus pares després. El pare, que va

nàixer l'any 1918, devia tenir una edat similar al nen curiós del primer pla. Fa uns dies, observant la foto, he vist que al peu de la casa, just entre mig de dues cares de les figures que esperen pujar, apareix una figura petita que podria ben bé ser la meva padrina o potser alguna germana del meu padrí.

L'altra postal, la núm. 6, és el *Portal*. El mateix carrer amunt, no pas gaire lluny, és el lloc central per excel·lència. Encara ara, si et vols assabentar d'alguna cosa, has d'anar-hi, és el cor del poble, l'observatori des d'on es contempla l'esdevenidor. Des d'allí pots anar cap a l'església, cap al riu, cap a la plaça... Podria ben bé haver estat la primera presa de la col·lecció. El sol ha sortit no fa gaire per la banda del riu, puja per l'ample carrer de la Séquia i enlluerna la nena atalaiada al brancal de la vorera. Les ombres són allargassades i la gent agraeix la seva escalfor. Fixeu-vos amb el gosset que jeu darrere de la nena. La botiga de la cantonada, Cal Platé, ja és oberta, tot i així hi ha molta gent concentrada i, a més, són aturats enmig de la carretera. Segur que també van estar concentrats i disposats pel fotògraf, però aquí la distància a la càmera és més gran i ja no se senten tan intimidats. Algú ha posat un càntir a la font, però es veuen poques dones, la majoria són homes abillats amb pana gruixuda. El portal és el seu espai de tracte, de conversa. Darrere del grup de gent, a la boca del carrer que comença a l'esquerra, es veu la carreta d'un carro d'animals o auto que també apareix a la foto

comentada anteriorment i que algú em va fer veure que podia ser el del fotògraf o, almenys, del que l'acompanyava per les localitzacions i també li portava el pesant material fotogràfic d'aleshores.

Finalment, tenim la de la plaça Major, també plaça de la Font. És el pla més curt i més frontal de tots. Aquí les figures, tot dones, són disposades curosament, però amb molta naturalitat, sense tapar la font i ensenyant els càntirs. Els homes ja han sortit al camp i els nens, suposem a mestra. És l'hora de baixar a buscar aigua a la font. Hi ha aigua corrent des de fa anys, però a casa encara no. Podem observar dones de diferents edats i vestides com de costum per feinejar, potser avui una mica més arreglades per sortir a la foto. Ara sí, la consigna és mirar a càmera i oferir l'expressió, calia posar rostre al poble, humanitzar-lo. Una porta el càntir a la manera tradicional, dalt del cap. Els càntirs deuen ser de Fraga o Miravet. El terra és sense pavimentar i no es veuen voreres. Als arbres es veuen fulles, encara menudes. Crec que aquesta fotografia va servir de patró per tornar a fer la font desapareguda.

Les úniques postals circulades d'aquesta col·lecció de deu que he tingut a les mans són dues propietat de Víctor Bernet, veí de Seròs (les va trobar en un mercat de vell), que amablement me les va deixar escanejar. L'una, la més antiga, era segellada el 1927 i l'altra, el 1933. La del 1927 és la del campanar núm. 3, i l'altra, la vista general núm. 1. Les dues són enviades a la mateixa adreça, *Carrer sant Honorat de Barcelona núm. 1. 2n 1a.*, però són dirigides a persones diferents i enviades per diferents remitents. Totes dues estan escrites des de Seròs i, per tant, amb tota probabilitat, comprades a cal Caballo. Les dues són escrites al setembre, una el dia 7, just quan comença la festa major, i l'altra el dia 4. La de 1927, en plena dictadura de Primo de Rivera, i la del 1933, durant la República i a tres anys d'esclatar la guerra. Totes dues estan escrites en català, encara que amb alguna falta d'ortografia. Trobo casualment aquest escrit d'Espriu referint-se al 1930: "No sabia un borrall

del català gramatical. No l'havia après, perquè ningú, durant la dictadura de Primo de Rivera, no ens l'havia ensenyat." La casa del carrer Sant Honorat a la qual anaven adreçades les dues postals és just, salvant el carrer, a l'esquerra de la Generalitat. Ara són dependències de la institució. Hi vaig anar per conèixer com era aquest lloc tan significat. Potser si el pis donava a la plaça van veure proclamar la República des del balcó estant. Tant el Ramon com la Teresa, que són els dos remitents, són joves que passaven vacances a casa d'algun familiar. La Teresa, com podeu veure en la seva escriptura, sembla més gran. El Ramon, sis anys després sembla més jove.

Creia Josep M. de Segarra que amb la guerra europea de 1914-1918 es va acabar realment el segle XIX i que a partir d'aleshores comença a imperar pertot arreu la confusió i la ximpleria. Les fotos de Seròs de les quals parlem es van fer la segona meitat dels anys vint i em resisteixo a pensar que la ximpleria s'hi havia instal·lat; més aviat el contrari, em sembla una època dura, difícil, poc donada als escarafalls. Tots podem imaginar com va continuar aquell dia després de la novetat, i el següent, i així anar fent. La vida no era gens còmoda, no tenien aigua corrent, ni calefacció central ni moltes altres coses, però, malgrat tot, en aquell moment la seva vida s'escrivía en present. La nostra era encara del tot improbable, una quimera, com ho és per a nosaltres la d'aquí cent anys. Vet aquí, doncs, el present, el present-passat que ens retorna amb la seva força constant, indòmita, inalienable gravat en cada paret, en cada objecte, en cada rostre, en cada gest, inesperadament pertorbador, esmunyedís... Estranya i fascinant bellesa la d'aquestes imatges-documentos que ens porten enrere i endavant, atrapats en aquesta immensa teranyina teixida amb els fils elàstics de la memòria. La vida reprèn novament, i de vegades subtilment, com per encanament. Aquests fragments dispersos se'ns ajunten feliçment i llavors, tot d'una, gaudim a vessar de la il·lusió que hem entès alguna cosa que ens és molt important.

¹ ROMIA, Carme; JOVÉ, Isabel. *Seròs. Història, paratges i formes de vida d'un poble*. Edita: Ajuntament de Seròs, Institut d'Estudis Ilerdencs i Fundació Pública de la Diputació de Lleida. 2007.